

Наталія Маторіна
Lesya Ukrainka Volyn National University
n.m.matorina@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6012-5663

POZNAŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE
NR 27 (2024)
DOI: 10.14746/pss.2024.27.9

Data przesłania tekstu do redakcji: 12.01.2024
Data przyjęcia tekstu do druku: 29.07.2024

Освітнянсько-педагогічний портрет Бруно Шульца на тлі портрета-біограми Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа I

ABSTRACT: Matorina Natalia, *An Educational and pedagogical portrait of Bruno Schulz against the background of the portrait-biogram of Franz Joseph I Drohobych Gymnasium*, "Poznańskie Studia Slawistyczne" 27. Poznań 2024. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne," Adam Mickiewicz University, Poznań, pp. 185–204. ISSN 2084-3011.

The article deals with the relationship between the Drohobych gymnasium named after Franz Joseph and its pupil (and later teacher) Bruno Schulz. The main information and peculiarities of the organization of the educational process in the gymnasium named after Franz Joseph are highlighted; the period of Schulz's studies in the gymnasium is characterized; the period of Schulz's teaching and the peculiarities of the relationships between the teacher-Schulz and the pedagogical staff of the gymnasium and its pupils are analyzed; the influence of Schulz on the development and improvement of the educational and cultural space of the Drohobych region are established.

KEYWORDS: educational and cultural centers of Slavdom; educational space of Drohobych; Drohobych gymnasium; teachers and pupils; Schultz studies

This is an open access article licensed under the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). © Copyright by the Author(s).

1. Вступ

На сьогодні загальноприйнятним в історико-освітянському науково-дослідницькому дискурсі є твердження про існування на західноукраїнських теренах потужної історичної традиції освіти, яка діяла, зокрема, й у Дрогобичі. Наразі дослідники студіюють історію й функціонування, розвиток окремих навчальних закладів, місце й роль того чи того навчального закладу на географічно-освітянській мапі України, презентують відомих випускників закладів освіти тощо. Значно менше уваги приділяють дослідженню (не)взаємозв'язків та (не)взаємовпливів між закладом освіти та його учнями, можливо, у подальшому й викладачами цього закладу освіти. Саме тому в коло дослідження окресленої наукової розвідки потрапив Бруно Шульц (1892–1942), усевітньо відомий польський митець єврейського походження першої половини ХХ ст., який народився в місті Дрогобичі Львівської області, упродовж 1902–1910 рр. навчався у Дрогобицькій гімназії, пізніше – з 1924 р. до 1941 р. – працював у цьому закладі освіти учителем малювання й ручної праці.

Митець, який залишив по собі видатні мистецько-творчі доробки як письменник, художник, ілюстратор, графік, літературознавець, теоретик літератури й літературний критик, епістолограф, журналіст, публіцист, мислитель, педагог, перекладач, архітектор, декоратор, мемуарист, скульптор, науковець¹ тощо. На жаль, через

1 Узвичаєною є бінарна професійна ідентифікація Бруно Шульца як письменника й художника – саме про них шульціана має численну кількість праць; про інші професійні іпостасі Бруно Шульца майже всі ми знаємо менше. Так, про Шульца-науковця маємо мізерну інформацію, але в певний спосіб підтверджену документально, тому повинні зважати на неї. З 1924 р. Бруно Шульц працював у якості запрошеного вчителя у приватній гімназії ім. Леона Стернбаха (цдІАУЛ, фонд 179, оп. 3, спр. 768, арк. 14). У 1936 р. у гімназії було презентовано цикл лекцій краєзнавчої тематики про Дрогобич і видатних дрогобичан. У доповідях Бруно Шульца, уже відомого на той час письменника, учасника цих наукових заходів, йшлося про уродженців Дрогобича Мауриція Готтліба, знаного галицького єврейського маляра; Ефраїма Лілієна, відомого польського й німецького художника єврейського походження, фотографа, книжкового ілюстратора, гравера, графіка, дизайнера; Леопольда Готтліба,

війну зі спадщини Бруно Шульца зберіглося, як зазначають шульцознавці, лише приблизно 30 % творінь майстра, але й цього виявилось достатньо, щоб їх було залучено до світового канонічного літературно-мистецького обширу. З іншого боку, багатостороння спадщина Бруно Шульца, здається, опрацьована всебічно й досконало: це сотні фахових публікацій, наукових і науково-популярних розвідок, есеїв, монографій, дисертацій, статей у змі тощо. Попри те, що біобібліографія Шульца нині є такою потужною, у дослідженнях життєпису і творчої спадщини всесвітньовідомого дрогобичанина все ж залишаються досить суттєві прогалини. Це стосується і студіювань щодо освітнянсько-педагогічної діяльності Бруно Шульца.

Найціннішими джерелами в царині студіювання шульцівської просопографії освітнянсько-педагогічного спрямування є матеріали, збережені у фондах Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ЦДІАУЛ) і Державного архіву Львівської області (ДАЛО); повідомлення міської преси Дрогобича за життя Бруно Шульца тощо. Ґрунтовними дослідженнями про навчання та вчительську діяльність Бруно Шульца в оточенні професорів і учнів Дрогобицької гімназії є одноосібні праці дрогобицького історика, науковця, учителя, знаного шульцолога Б. Лазорак (Лазорак, 2014) чи написані ним у співавторстві (Лазорак, Тимошенко, Хомич, Чава, 2016). При опрацюванні обраної теми послуговувалися працями І. Єгорової (Єгорова, 2005), Р. Мниха (Мних, 2006), А. Хцюка (Хцюк, 2011а; 2011b), М. Галіва та І. Чави (Галів, Чава, 2016), М. Галіва (Галів, 2017), Н. Скотної та М. Галіва (Скотна, Галів, 2020) та ін. На цім скрупульозний аналіз різноманітної літератури засвідчує, що розв'язання проблеми дотепер у певний спосіб потребує переосмислення,

видатного французького художника з Галичини (там само, арк. 34). Сфера наукових інтересів Бруно Шульца згідно з цією інформацією – це краєзнавча проблематика мистецько-художнього спрямування. Достовірність інформації щодо шульцівських науково-популярних лекцій підтверджують матеріали тогочасних змі: так, львівська газета «Хвиля» анонсує початок публічних відчитів, зокрема професора Бруно Шульца, «Про Е. М. Лілієна та Леопольда Готтліба» (Chwila, 1936, 1).

систематизації та узагальнення, доповнення й оновлення, окремих виправлень, що обумовлює актуальність дослідження.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає в тому, що уточнено й відкориговано окрему фактуальну інформацію щодо проблеми, яка досліджується; продовжено опрацювання проблеми розвитку тих чи тих освітянсько-культурних центрів крізь призму зв'язків і впливів між закладами освіти, їх учнями та вчителями; подальшого розвитку набуло відтворення цілісної систематизованої та узагальненої просопографії Шульца педагогічно-освітянського спрямування. Акцентуємо увагу на оприлюдненні в шульцівському науково-дослідницькому дискурсі малодосліджених чи дискусійних, можливо, навіть хибних версій про період навчання й педагогічної діяльності Шульца, що також є свідченням актуальності й у певний спосіб новизни пропонованого дослідження.

Мета статті – схарактеризувати період навчання й педагогічної діяльності Бруно Шульца у Дрогобицькій цісарсько-королівській гімназії імені Франца Йосифа I на тлі розвитку освітянського простору Дрогобича і Дрогобиччини. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) презентувати узагальнюваний «портрет-біограму» Дрогобицької гімназії, у певний спосіб розширивши та відкоригувавши фактуальну основу попередніх досліджень у цій царині; 2) систематизувати й узагальнити відомості про Бруно Шульца – учня Дрогобицької гімназії; 3) заналізувати й узагальнити наявні факти про педагогічну діяльність Шульца – учителя Дрогобицької гімназії; 4) виявити й проаналізувати (не)наявність зв'язків і (не)впливів *Дрогобицька гімназія – Бруно Шульц*, акцентуючи на ролі й місці Дрогобицької гімназії у просопографії та творчості Бруно Шульца й навпаки. Об'єктом дослідження є освітньо-культурний простір Дрогобиччини, предметом – зв'язки і стосунки між Дрогобицькою гімназією та її учнем і в подальшому вчителем Бруно Шульцом. Особливість об'єкта і предмета дослідження, мета статті зумовили застосування таких методів: описового, аналізу та індуктивного узагальнення отриманих фактів, історико-біографічного, елементів рецептивного аналізу тощо, що загалом уможливило досягнення мети й завдань пропонованої наукової розвідки.

2. Становлення й розвиток Дрогобицької гімназії

На сьогодні Дрогобич є відомим центром освіти не лише Львівщини, а й усієї України, навіть більше: як потужний освітянський осередок Дрогобич знаний далеко за межами нашої країни. Тут діють кілька вишів, духовна семінарія, заклади загальної середньої освіти (ліцеї та гімназії), позашкільні освітні заклади (дитячо-юнацька спортивна школа, музичні й художні школи, студія іконопису), заклади спеціальної загальної освіти (технікуми й коледжі, медичне й музичне училища); дотепер збереглася традиція т. зв. недільних шкіл тощо. У міжвоєнний період, який припав на роки вчителювання Бруно Шульца, освітянський простір середньої загальної освіти Дрогобича представляли кілька загальноосвітніх гімназій – одна державна й чотири приватні, а також спеціальні (професійно-освітні) установи. Вочевидь основним освітньо-культурним центром Дрогобича цього періоду була Державна чоловіча гімназія ім. короля Владислава Ягайла з гуманітарним і математично-природничим напрямами.

Рік	Подія	Примітка
1775–1784	Заснована вперше. Закрита австрійським урядом через низку реформ у галузі науки та освіти.	Це не є загальноприйнятим поміж дослідників фактом, інформація трапляється лише в окремих джерелах.
21 вересня 1858	«Друге народження» Дрогобицької міської гімназії (початку чотирьохрічна, пізніше – восьмирічна); перебуває на утриманні міської влади.	Розмістилася у приміщенні, яке було зведене в 1843–1846 рр. для закладу військового виховання хлопців (діяв до 1854 р.).
1874–1876	Переіменовано у Дрогобицьку цісарсько-королівську гімназію імені Франца Йосифа ^а .	Передають у власність держави.
1894–1896	Для Дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа на вул. Г. Сенкевича, 34 збудовано окреме приміщення.	Гімназійне подвір'я охоплювало 3745,83 кв. м., город – 332,22 кв. м.

Рік	Подія	Примітка
1919–1939	Знову перейменовано: у зазначений період заклад освіти мав назву «Державна чоловіча гімназія імені Короля Владислава II Ягайла».	
1939	Припинила своє існування.	
1940	Приміщення колишньої гімназії передано Дрогобицькому державному учительському інституту, який 1952 р. було реорганізовано в педагогічний інститут (з 1954 ім. І. Франка), а в 1998 р. – в університет: ддпу ім. І. Франка.	Зараз це головний корпус ддпу ім. І. Франка, вул. Івана Франка, 24.
2003	У головному корпусі ддпу ім. І. Франка, у колишньому вчительському кабінеті Бруно Шульца, було відкрито Музей-кімнату митця.	Саме тут від 1924 р. була майстерня, у якій навчав учнів малярської справи учитель гімназії Шульц.

а Тогочасна будівля гімназії сьогодні є корпусом філологічного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, вул. Шевченка, 24 (далі ддпу ім. І. Франка).

Презентуємо *цікаві й маловідомі факти* щодо Дрогобицької гімназії: **1.** Завдяки об'єктивним обставинам у Дрогобицькій гімназії працювали прогресивні, здебільшого польські, викладачі, справжні фахівці. **2.** Здебільшого учні – вихідці з низьких верств суспільства, які дуже сумлінно ставилися до навчання. **3.** У гімназії навчалися знані діячі української, польської та єврейської культури, як-от: Іван Франко, Лесь Мартович, Василь Стефаник, Бруно Шульц, Степан Ковалів, Володимир Бірчак, Остап Нижанківський, Анджей Хцюк та ін. **4.** У гімназії чи не в одній з перших запровадили польську мову викладання замість німецької; заборонили тілесні покарання учнів тощо. **5.** Основні предмети: релігія, латинська мова, грецька мова,

німецька мова, крайова мова – мова більшості, у нашому випадку, польська, географія, історія, математика, природознавство (натуральна історія); українська мова (необов'язковий предмет), французька (необов'язковий предмет), фізкультура, співи. Атестація двічі на рік – узимку та влітку. 6. Місцева педагогічна еліта започаткувала *Товариство вчителів середніх шкіл у Дрогобичі*, членами якого були й педагоги Дрогобицької гімназії. Товариство мало за мету організувати засідання та зібрання з наукових і дидактичних питань, а також з питань позашкільної роботи, на «ниві суспільній та освітній цілого міста»: організація роботи з батьківськими комітетами, організація екскурсій, подорожей, вакаційних таборів для учнів дрогобицьких закладів освіти, запровадження циклу науково-популярних доповідей членів Товариства тощо (ЦДІАУЛ, фонд 484, оп. 1, спр. 16, арк. 13).

3. Учень Бруно Шульц і Дрогобицька гімназія

Рік	Подія	Примітка
1902–1910	Навчання у Дрогобицькій гімназії ім. Франца Йосифа. Кожного навчального року учень Бруно Шульц мав перший (<i>stopień pierwszy</i>) рівень успішності, чи найвищий (<i>stopień celujący</i>), чи відмінне оцінювання на кшталт «дуже обдарований» (<i>chlubnie uzdolnieni</i>) ^a .	Здобуває середню освіту в галузі природничих наук.
1907	Шульц під впливом професора Ф. Хшонстовського уклав альбом перших власних гімназійних малюнків за мотивами казок.	Це: зображення принцес і королев, чарівниць і старих жінок, дівчат і хлопців, вершників на конях, котів, фантастичних звірів тощо.
26.06.1908	Брав участь у виставці учнівських рисунків до 50-тої річниці гімназії.	

Рік	Подія	Примітка
1908	Результат чергового творчого захоплення скульптурою: видана поштова листівка з фотографією скульптурної роботи. Листівка мала підпис: «Робота Бруно Шульца, учня шостого класу Гімназії в Дрогобичі».	
1910	Закінчив гімназію; отримав атестат з найвищими оцінками і приміткою «Рекомендувати до навчання в університеті» ^б .	Відзначений серед дев'яти ^б найкращих учнів гімназії випуску 1910 р. (= <i>dojrzali z odznaczeniem</i>) ^г .

а Про це свідчать, зокрема, *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny*: перший рівень успішності зафіксовано у Бруно Шульца в 1903–1906 рр. – учня ІВ – ІVВ класів (SDC-KGWD, 1903, с. 70; SDC-KGWD, 1904, с. 91; SDC-KGWD, 1905, с. 84; SDC-KGWD, 1906, с. 80); найвищий рівень – у 1907 р. та 1908 р. – учня VВ та VIВ класів (SDC-KGWD, 1907, с. 73; SDC-KGWD, 1908, с. 50); у 1909–1910 рр. – учня VIIВ та VIIIВ класів → рівень *дуже обдарований* (ідеться відтепер про SDC-KGFJWD ↔ *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny*, 1909, с. 128; SDC-KGFJWD, 1910, с. 89) тощо.

б За порадою родини здає вступні іспити не на малярство, а на факультет сухопутного будівництва Царсько-королівської політехнічної школи у Львові (1910).

в Коригуємо: в окремих розвідках Шульц зазначається як один із **десяти** найкращих випускників гімназії, що не відповідає дійсності. Закінчили гімназію з відзнакою (= *dojrzali z odznaczeniem*) **шість** учнів VIIIВ класу (зокрема й Шульц) і **три** учня VIIA класу 1910 року випуску; без відзнаки закінчили (= *dojrzali*) 18 учнів VIIIВ класу і 23 учні VIIA класу (SDC-KGFJWD, 1910, с. 90).

г Там само.

Дитинство письменника, зокрема навчання в гімназії, мало вирішальне значення для всього подальшого життя Бруно Шульца:

1. Учився добре, найкращі успіхи мав з польської мови, малювання, історії рідного краю, латини, географії, хімії, історії та філософії².

2 SDC-KGWD, 1903–1908; SDC-KGFJWD, 1909–1910.

2. Класні й домашні роботи з малювання високо поцінювали вчителі рисунку Адольф Арендт і Францішек Хшонстовський. Цікаво, що, усупереч поширеній думці, розвиткові образотворчого таланту Шульц зобов'язаний не професорові Арендту, а вчителю Хшонстовському. Педагог спочатку оцінював майстерність учня «добре», пізніше – «дуже добре». «Упродовж 7,5 років навчання курсу малювання та геометричного креслення Ф. Гжонстовський³ ознайомлював Бруно Шульца з найрізноманітнішими мистецькими темами та завданнями, які не тільки відповідали навчальним програмам, але й системно модернізувалися силами вчителя, формуючи для учня усталену мистецьку базу та безцінний досвід для майбутньої творчості» (Лазорак, Тимошенко, Хомич, Чава, 2016, 33). 3. У роки навчання в гімназії в учня Шульця виявився неабиякий хист до написання літературних творів. Залишилися спогади про домашнє завдання Бруно – магічну історію про коня. Твір здивував учителя польської мови, він показав його директору гімназії. Той зацікавився, уважно прочитав, а потім привселюдно похвалив хлопця – так тихий Бруно став знаменитістю серед однолітків. 4. У найближчому оточенні Шульця розмовляли різними мовами: німецькою, польською й, імовірно, ідиш. У родині домінували польська й німецька, тому Шульцові були однаково близькі принаймні польська та німецька мови, відповідно, у зрілому віці, – польська й німецька художні традиції. У роки навчання в гімназії відбулася, як зауважують шульцологи, важлива подія: Бруно Шульц подолав «недорікуватість» навколишнього оточення й віднайшов свою мову – польську, яка відтоді стала його рідною. 5. Був відомий тим, що допомагав іншим учням з домашніми завданнями, зокрема з малювання. 6. Під час навчання в гімназії Бруно зміг ґрунтовно дослідити витоки й особливості своєї національної культури, оскільки родина Шульців

3 Кориґуємо: на жаль, стикаємося з орфографічними неточностями передачі іншомовних прізвищ: у праці, що цитується, трапляються написання *Хжонстовський, Хшонстовський, Хжонствовський, Гжонстовський, Хжонствоський* (Лазорак, Тимошенко, Хомич, Чава, 2016, 26; 31; 32). Правильна версія: *Хшонстовський Францішек* (пол. *Chrząstowski Franciszek*).

була сполонізована ще за життя діда Ізидора⁴. 7. Поміж однокласників Бруно, як свідчать класні журнали, навчалися представники різних соціальних верств населення: діти купців, держслужбовців, ремісників, рільників, робітників, учителів, адвокатів, нафтових магнатів, лихварів, залізничників, працівників пошти (дало, фонд 1262, оп. 11, спр. 42, арк. 28–52зв.). Міжособистісні стосунки в певний спосіб впливали на становлення особистості Шульця. 8. Через хворобливість Бруно пропускав чимало уроків, доопрацьовував матеріал самостійно, на цім постійно був серед найкращих учнів класу. 9. Шульцу пощастило з вчителями, які, по-перше, були справжніми фахівцями, по-друге, їхня освітянська діяльність була сповнена вихованням наполегливості до навчання, віротерпимості, толерантності, любові до рідного міста, його історії та мешканців. 10. Бруно багато читав, чому, зокрема, сприяла грамотна організація бібліотечної справи в гімназії: заклад освіти мав численний бібліотечний арсенал, поділений за мовним принципом, польські, українські, німецькі фонди якого постійно поповнювали найновішою літературою і до яких учні мали вільний, практично цілодобовий доступ. 11. У гімназії було запроваджено спеціальну навчальну програму щодо культури поведінки учнів, спілкування з людьми різного стану, віку, посад тощо. Такий педагогічний підхід дав певні результати: «... міщани та жителі околиць часто симпатизували дрогобицькій молоді і називали її “Гречною”» (Лазорак, Тимошенко, Хомич, Чава, 2016, 37).

4 Про родинне оточення Шульців, у якому проходило дитинство Бруно до вступу в гімназію, на жаль, відомо дуже мало, проте й у цій царині допомагають документальні відомості освітянського спрямування, наприклад, дані класних журналів, як-от: запис за № 38 у класному журналі 1-Б класу Дрогобицької гімназії у першому півріччі 1902–1903 н. р. → батько: Якуб Шульц, купець в Дрогобичі; віросповідання – Мойсеева віра; родинна адреса учня – м. Дрогобич тощо (дало, фонд 1262. Оп. 11. Спр. 42, арк. 32зв.).

4. Педагог Бруно Шульц і дрогобицькі заклади освіти

Богдан Лазорак слушно зауважує: «...з одного боку, на фоні міста “Бруно Шульц – Н. М.” позиціонувався як звичайний громадянин, а з іншого, – як один із небагатьох учителів гімназії, якого чимало випускників запам’ятали через його неординарний педагогічний стиль, його творчість, яка далеко випередила його час» (Лазорак, 2014, 726).

Рік	Подія	Примітка
1924–1941	Дрогобицька гімназія.	Працював учителем малювання й ручної праці.
1924–1925	Перший контракт Бруно Шульца, який започаткував його педагогічну кар’єру.	Викладав для 38 учнів із Дрогобича, Борислава, Трускавця, Самбора, Львова, Тернополя, Жешува тощо.
1929	Перший контракт на посаді постійного вчителя малювання після успішного складання спеціальних іспитів.	Окрім малювання, почав викладати ручну працю. Призначений завідувачем кабінету малювання.
1930–1931	Проводить ґрунтовну реорганізацію в кабінеті: списано застарілі моделі, виготовлено 135 нових, зокрема й гіпсових, отримано нове обладнання для викладання ручної праці, верстати, прототипи робіт, шафи тощо.	У кабінеті Шульца проводили конференції та релігійні заходи, на яких були присутні учні й педагоги як з гімназії, так і з усього повіту.
1932–1933	Знову суттєво оновлює кабінет малювання, зокрема виготовляє кілька погрудь античних постатей.	
1933	Світова спільнота критиків схвально сприйняла збірку оповідань Бруно Шульца <i>Ци-намонові крамниці</i> (Schulz,	Літературні досягнення гімназійного вчителя стали цілковитою несподіванкою для дрогобицького соціуму, проте

Рік	Подія	Примітка
1933 – продовж.	1934), яку відразу назвали сенсацією сезону й одним із рідкісних явищ у галузі літератури (Лазорак, 2014, 740).	водночас принесли шкільні почесні, позитивно вплинувши на престиж гімназії.
1934–1935	Суттєво збільшено кількість годин – з 5 до 12 на тиждень – на навчання малюванню.	Малювання залучили до програми як <i>надобов'язковий</i> предмет.
1924–1939	У міжвоєнний період діяла приватна єврейська гімназія ім. Л. Стернбаха.	Тут деякий час працював Бруно Шульц.
1933–1934	Семикласна професійна чоловіча школа імені Адама Міцкевича ^a .	Бруно Шульц працював як запрошений учитель.
1870-і рр.	Народну 3-класну чоловічу школу наприкінці XIX ст. перетворено у віділову. Після зведення для неї будинку в 1906 р. частину будівлі відвели для 4-класної жіночої школи. Напередодні Першої світової війни чоловіча школа отримала назву Ст. Конарського, а жіноча – Е. Ожешко. У міжвоєнний період обидві школи стали 7-класними.	Тут деякий час працював Бруно Шульц як запрошений учитель.
1936	У класі практичних занять за сприяння Бруно Шульца встановлено верстати для обробки скла.	На заняттях ручної праці розпочато навчання за трьома напрямками: обробка дерева, металу та скла.
1937–1938	Крім Дрогобицької гімназії, за сумісництвом викладає в семирічних жіночих школах ім. Королеви Ядвіги й ім. Е. Ожешкової.	

Рік	Подія	Примітка
1938	Бруно Шульц запроваджує нову методику до курсу малювання – <i>cliché-verre</i> – техніку видряпування рисунків на засвіченій фотопластині. Рисунки мали зазвичай малий формат, для Шульца вони стали ареною нових творчих дослідів у сфері книжкових мініатюр та ескібрисів (Лазорак, 2014, 741).	Нововведення сприяло престижу гімназії, оскільки стало в певний спосіб інноваційним для провінційного закладу освіти.
1939–1941	Під час першої радянської окупації гімназію було ліквідовано.	Шульц мав багато проблем з новою владою.

а Коригування. На жаль, чергова фактуальна помилка: «Ще одним навчальним закладом, де з 1933 р. викладав Бруно Шульц, була семикласна професійна чоловіча школа імені А. Міцкевича, яку закінчив і він сам» (Лазорак, Тимошенко, Хомич, Чава, 2016, 51). → Шульц не був учнем цієї школи.

5. «Шульц мав непересічний талант педагога так само, як і письменника і графіка»⁵

Освітнянсько-педагогічна діяльність вочевидь не була покликанням Бруно Шульца: працювати вчителем митця примусили скрутні сімейні обставини. Утім саме ця професійна царина стала невід'ємною частиною його життя, від якої залежало матеріальне й фізичне існування всієї шульцівської родини: учительська робота Бруно Шульца стала фінансовою основою життя. Учителювання виснажувало Бруно Шульца й поглинало багато часу, відволікало від творчої діяльності, за словами самого митця, найбільше йому бракувало тиші, де можна було б зосередитися у світі власної творчості. Між

⁵ Шепель, Ф. (2011). *Несходима Шульцландія, або Книга про дивного письменника...*, с. 233.

тим на освітянській ниві, як і на літературній чи образотворчій, Бруно Шульц залишив по собі численні здобутки, добрі справи й гарні спогади. Через це дуже спірними й дискусійними видаються зауваги тих чи тих шульцологів, зокрема Наталки Філевич, музейниці з багатолітнім стажем, авторки багатьох наукових розвідок, статей і виставок, присвячених Бруно Шульцу, яка зазначила, що Шульц не любив своєї роботи в гімназії, позаяк був дуже замкненим у собі й не лагодив з людьми (Філевич, 2002, 2).

Педагогічна діяльність Бруно Шульца була багатогранною та різноманітною. Працював учитель Шульц багато: мав велике навчальне щотижневе навантаження (бувало, до 36 годин на тиждень); займався методичною, громадською, науковою роботою; за дорученням адміністрації гімназії проводив різні уроки, зокрема математики, креслення, нарисної геометрії, географії, польської мови (за виробничої потреби), оскільки завдяки своїй освіченості міг замінити будь-якого педагога; завідував кабінетом малювання та практичних занять; проходив курси підвищення кваліфікації; брав участь на численних педагогічних конференціях, зокрема брав участь в організації та аналізі регіональних конференцій, які проводила група вчителів практичних занять Дрогобича, у якій Бруно Шульц був секретарем; був членом дрогобицького осередку *Товариства вчителів середніх і вищих шкіл* та інших науково-педагогічних товариств; спроектував прапор для гімназії; писав для школи портрети державних діячів⁶; з творчих подорожей за кордон обов'язково привозив багато новітньої інформації про світові винаходи, досягнення, освітянсько-педагогічний досвід тощо, тобто інформацію, яку можна було використовувати при викладанні як гімназійних дисциплін, що суттєво вдосконалювало процес викладання й малювання також, так й у власній творчості; брав активну участь у діяльності методично-дидактичного відділу Дрогобича, який періодично

6 Б. Лазорак, послуговуючись низкою документальних першоджерел, зауважує: «Можна припустити, що Шульц виконував усі художні замовлення гімназії Владислава Ягайла: від звичайних прототипів настінних трафаретів до генеалогічних таблиць професорсько-викладацького складу гімназії, місцевої влади та навіть держави» (Лазорак, 2014, 747).

атестував дрогобицьких (і не лише) учителів; в організації методичних конференцій (Стрий, 1936; Львів, 1938), на яких досліджували питання щодо застосування нових технік на практичних заняттях з малювання й ручної праці; у загальних педагогічних нарадах регіону; у художньому оформленні шкільного часопису *Młodzież*; у шкільних позаурочних заходах; у курсах протиповітряної та хімічної оборони, які проводили в гімназіях Дрогобича тощо.

Колеги згадують Бруно Шульца як прекрасного учителя-методиста, який міг доступно й зрозуміло пояснити будь-який матеріал, при цьому міг *чудово вгамовувати гамірну юрбу* імпровізованими казковими історіями, а також як харизматичного інтелігентного чоловіка, навколо якого ніколи не було ніяких пліток. Мав рівні стосунки зі всіма гімназійними колегами; товаришував з українцем, учителем фізики Олексієм Кущак, завідувачем фізико-хімічного кабінету⁷, який пізніше познайомив його з майбутньою нареченою Юзефіною Шелінською (Галів, Чава, 2016, 23).

Учні Бруно Шульца (за підрахунками дослідників, Шульц-педагог мав майже 1500 учнів) згадують свого вчителя як скромного, спокійного й урівноваженого педагога, інколи дивакуватого, оригінального, але доброго, справедливого, толерантного, до того ж прекрасного оповідача – Альфред Шрайер, музикант і громадський діяч, один з найвідоміших учнів Шульца, дуже добре запам'ятав, наскільки піднесене захоплення й дисципліну в класі викликали «казкові імпровізації Шульца» (див.: Мних, 2006, 59); згадують як учителя об'єктивного і справедливого – ніколи не ставив з малювання оцінки «незадовільно», здебільшого заохочував учнів оцінкою «достатньо»,

7 Коригування: у дослідженні Богдана Лазорака «Бруно Шульц у середовищі професорів та учнів Дрогобицької гімназії імені короля Владислава Ягайла» на с. 728 читаємо: «Олексій Кущак (*учитель української мови*, вид. авт. – Н. М.)»; на с. 729: «Вірогідно, саме в цей час розпочалася дружба Шульца з українцем, *учителем фізики*, вид. авт. – Н. М. Олексієм Кущак»; у розвідці М. Галіва та І. Чави «Середні навчальні заклади у Дрогобичі (1919–1939 рр.)» знаходимо такий запис: «Серед сталих учителів (не професорів) особливо вирізнялися... *завідувач фізико-хімічного кабінету*, вид. авт. – Н. М. Олексій Кущак» (Галів, Чава, 2016, 23). На жаль, навіть такі серйозні, ґрунтовні дослідження, як праці Богдана Лазорака, містять іноді технічні фактуальні огріхи.

а тим, у кого вбачав дар до малювання, ставив «дуже добре», оскільки вважав, що художницький хист притаманний далеко не всім учням. З талановитими учнями обов'язково займався додатково, намагаючись розвивати паростки мистецького таланту того чи того вихованця. Поміж учнів гімназії Бруно Шульц не мав ніяких зневажливих прізвиськ. Підтримував товариські стосунки зі своїми випускниками. Найповніші спогади про Бруно Шульца-педагога, про сприйняття його як учителя серед учнів і професорів, про педагогічну методику, характер, поведінку тощо залишив учень Шульца Анджей Хцюк, польський еміграційний письменник, поет, публіцист і журналіст. Інтерпретація постаті вчителя оприлюднена в книгах «Атлантида: Розповідь про Велике Князівство Балаку» (1969) і «Місяцева Земля: друга розповідь про Велике Князівство Балаку» (1972) (Хцюк, 2011а).

В особовій справі Шульца-вчителя є запис про нього як «пильного і сумлінного педагога, що працює над поглибленням своїх фахових знань, активно бере участь у шкільних і державних урочистостях як декоратор, сумлінний і тактовний у відносинах зі шкільною молоддю» (ЦДІАУЛ, фонд 179, оп. 7, спр. 29376, арк. 35). Цікаво, що Бруно Шульц не ідентифікував себе в художніх категоріях: як зазначають шульцологи, у різних анкетах чи офіційних листах, документах тощо завжди своєю професією називав «учитель».

Заналізований просопографічний матеріал педагогічного спрямування про Бруно Шульца свідчить про те, що людина, яка так сумлінно ставилася до своїх професійних обов'язків і, відповідно, мала такі потужні здобутки на освітянському обширі, не могла не пошановувати свою фахову діяльність, позаяк час від часу й нарікала на брак часу для власної творчої діяльності – чи то письменницької, чи образотворчої. От як про це пише Ф. Шепель: «Постійно наголошуючи, яким тягарем для митця була педагогічна діяльність, Фіцовський водночас наводить такі яскраві приклади творчого підходу Шульца на даній ниві, що насправді, як це не парадоксально, виникає необорне бажання, аби побільше вчителів та викладачів вузів дізналися про те, яким чином він будував свої уроки. Спогади його вихованців наводять на думку, що Шульц мав непересічний талант педагога так само, як і письменника та графіка» (Шепель,

2011, 233). Ервін Шенкельбах, сестра якого була ученицею Бруно Шульца, а батько, дрогобицький фотограф і художник, наділяв Шульца обгорілими негативами, непридатними для використання, але на яких, як з'ясувалося, Шульц зі своїми учнями «видряпував» малюнки, послуговуючись маловідомим і специфічним, оригінальним методом кліше-вер, згадує: «Zachowałem sobie w pamięci obraz Schulza szczęśliwego, zadowolonego, że dostawał te materiały» [= У моїй пам'яті залишився образ Шульца, **щасливого і задоволеного**, що він отримав ці матеріали](див. і слухай: <http://surl.li/oupsi>).

6. Висновки

Отже, у розвідці реконструйовано колективний портрет освітньо-культурного дрогобицького оточення завдяки просопографічній біограмі про навчання в гімназії імені Франца Йосифа й педагогічну діяльність у гімназії імені Короля Владислава II Ягайла дрогобицького генія Бруно Шульца. Освітнянська традиція ддпу ім. І. Франка починається з періоду заснування в місті Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа I. Митець дотепер продовжує «вчителювати», впливаючи на розвиток й удосконалення світового освітньо-культурного простору завдяки присутності його художньо-мистецьких творів у шкільній програмі з історії польської літератури в Польщі (з 1959 р.), в освітньо-професійних програмах польських, зокрема, педагогічних і мистецьких вишів; завдяки вивченню прозової спадщини письменника в закладах середньої та вищої освіти України, завдяки залученню прозової спадщини митця до Золотого світового фонду тощо. Бруно Шульц, попри сумніви, зауваги чи навіть закиди окремих науковців, був талановитим учнем і професійним педагогом, який і в минулому сприяв, сприяє й у сьогоденні розвитку Дрогобича як освітнянського центру українського й міжнародного масштабу. Дослідження шульцівського просопографічного і творчо-мистецького дискурсу продовжуємо, оскільки пошуки джерел, що можуть містити хоч і фрагментарний, але важливий просопографічний матеріал, тривають, не зупиняються, а уявлення про митця як особистість постійно поширюються.

До того ж шульцологи впевнені, що нових тем і проблем щодо дослідження життєпису і творчої спадщини митця вистачить ще багатьом і багатьом дослідникам упродовж тривалого часу.

Література

- Галів, М. (2017). *Освітні інституції Дрогобича наприкінці XVII – 70-х рр. XIX ст.* «Дрогобицький краєзнавчий збірник» спецвип. III, с. 45–62.
- Галів, М., Чава, І. (2016). *Середні навчальні заклади у Дрогобичі (1919–1939 рр.)*. «Актуальні питання гуманітарних наук» вип. 16, с. 21–32.
- Державний архів Львівської області (дало). Фонд 1262. *Класний журнал успішності учнів з I – VIII класів за 1902 / 1903 н. р.* Опис 11. Справа 42.
- Єгорова, І. (2005). *Дрогобицький Кафка. Бруно Шульц українці, євреї і поляки вважають «своїм»*. «День (Київ)», № 143, с. 9.
- Лазорак, Б. (2014). *Бруно Шульц у середовищі професорів та учнів Дрогобицької гімназії імені короля Владислава Ягайла*. В: *Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури: матеріали V Міжнародного Фестивалю Бруно Шульц в Дрогобичі*. Дрогобич: Коло, с. 723–755.
- Лазорак, Б., Тимошенко, Л., Хомич, Л., Чава, І. (2016). *Відомий і невідомий Бруно Шульц (соціокультурний портрет Дрогобича)*. Дрогобич: Коло.
- Мних, Р. (2006). *Дрогобичанин Бруно Шульц*. Дрогобич–Седльце, б/в.
- Скотна, Н., Галів, М. (2020). *Педагогічна освіта в Дрогобичі (кінець XVIII – перша половина XX ст.): до передісторії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. «Молодь і ринок», № 2 (181), с. 6–17.
- Філевич, Н. (2002). *Бруно Шульц (1892–1942)*. «Галицька брама. Бруно Шульц», № 10–12, с. 2.
- Хомич, Л. (2015). *Педагогічна діяльність Бруно Шульца в навчальних закладах Дрогобича міжвоєнного періоду*. «Проблеми гуманітарних наук. Серія “Історія”» вип. 36, с. 103–121.
- Хіцюк, А. (2011а). *Атлантида: Розповідь про Велике Князівство Балаку; Місяцева Земля: друга розповідь про Велике Князівство Балаку*. Київ: Критика.
- Хіцюк, А. (2011б). *Бруно Шульц – зачарований і звичайний*. «Критика», № 3–4, с. 42–47.
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАУЛ). Фонд 179. *Кураторія Львівського шкільного округу м. Львів. Опис 3. Справа 768: Звіти про діяльність приватної гімназії ім. Леона Стернбаха в м. Дрогобичі; Опис 7. Справа 29376: Особова справа Шульца*. Фонд 484. *Товариство вчителів середніх та вищих шкіл Львівського шкільного округу. Опис 1. Справа 16: Списки осередків товариства та їх членів*.
- Шепель, Ф. (2011). *Несходима Шульцландія, або Книга про дивного письменника. Фіцовський Єжи. Регіони великої ереси та околиці. Бруно Шульц і його міфологія*,

- пер. з польськ. А. Павлишина. Київ: Дух і літера, 2010. 54,4 с. [рецензія]. «Дух і Літера», № 23, с. 228–237. <http://surl.li/pfcrd> (11.12.2023).
- [Central'nij deržavnij istoričnij arhiv Ukraïny, m. L'viv (CDIAUL). Fond 179. Kuratoriâ L'viv's'kogo škil'nogo okrugu m. L'viv. Opis 3. Sprava 768: Zvit' pro diâlnisť privatnoï gimnazii im. Leona Sternbaha v m. Drogobič; Opis 7. Sprava 29376: Osobova sprava Šul'ca. Fond 484. Tovaristvo včiteliv serednih ta vyših škil L'viv's'kogo škil'nogo okrugu. Opis 1. Sprava 16: Spiski oseredkiv tovaristva ta ih členiv.
- Deržavnij arhiv L'viv's'koï oblasti (DALO). Fond 1262. Klasnij žurnal uspišnostì učniv z I–VIII klasiv za 1902 / 1903 n. r. Opis 11. Sprava 4.2.
- Ėgorova, Ī. (2005). Drogobic'kij Kafka. Bruno Šulca ukraïnci, ėvrei i pol'âky vvažaût' «svoïm». «Den' (Kiïv)», № 143, s. 9.
- Filevič, N. (2002). Bruno Šulc (1892–1942). «Galic'ka brama. Bruno Šulc», № 10–12, s. 2.
- Galiv, M. (2017). Osvitni institucii Drogobiča naprikinci XVIII – 70-h rr. XIX st. «Drogobic'kij kraĕznavčij zbïrnik», specvip. III, s. 45–62.
- Galiv, M., Čava, Ī. (2016). Sredni navčalni zakladi u Drogobiči (1919–1939 rr.). «Aktualni pitannâ gumanitarnih nauk», vip. 16, s. 21–32.
- Hcûk, A. (2011b). Bruno Šulc – začarovaniĭ i zvičajnij. «Krytyka», № 3–4, s. 42–47.
- Hcûk, A. (2011a). Atlantida: Rozpovid' pro Velike Knâzivstvo Balaku; Misâceva Zemlâ: druga rozpovid' pro Velike Knâzivstvo Balaku. Kiïv: Krytyka.
- Homič, L. (2015). Pedagogična diâlnisť Bruno Šulca v navčalnih zakladah Drogobiča mižvoĕnnogo periodu. «Problemi gumanitarnyh nauk. Seriâ "Īstoriâ"», vip. 36, s. 103–121.
- Lazorak, B. (2014). Bruno Šulc u seredovyši profesoriv ta učniv Drogobic'koï gimnazii imeni korolâ Vladyslava Āgajla. V: Bruno Šulc âk filosof i teoretik literaturi: materiali v Mižnarodnogo Festivalû Bruno Šulc v Drogobiči. Drogobič: Kolo, s. 723–755.
- Lazorak, B., Tymošenko, L., Homyč, L., Čava, Ī. (2016). Vidomij i nevidomij Bruno Šulc (sociokulturnij portret Drogobiča). Drogobič: Kolo.
- Mnih, R. (2006). Drogobicčanin Bruno Šulc. Drogobič–Sed'ce, b/v.
- Šepeľ, F. (2011). Neshodima Šulclandiâ, abo Kniga pro divnogo pys'mennika. Ficovs'kij Ėži. Regioni velikoi ėresi ta okolici. Bruno Šulc i jogo mifologii, per. z pol's'k. A. Pavlišina. Kiïv: Duh i Litera, 2010. 54,4 s. [recenziâ]. «Duh i Litera», № 23, s. 228–237. <http://surl.li/pfcrd> (11.12.2023).
- Skotna, N., Galiv, M. (2020). Pedagogična osvita v Drogobiči (kinec' xviii – perša polovina xx st.): do predistorii Drogobic'kogo deržavnogo pedagogičnogo universitetu imeni Īvana Franka. «Molod' i rinok», № 2 (181), s. 6–17.]
- „Chwila: dziennik dla spraw politycznych i kulturalnych”. R. 3, 1936, 7 grudnia, № 700 a. c. 1. <http://surl.li/rikvwt> (17.12.2023).
- Schulz, B. (1934). Sklepy cynamonowe. Warszawa: Rój.
- Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny (SDC-KGWD) 1903. Drohobycz, 1903. <http://surl.li/gqaksg>; 1904. Drohobycz, 1904. <http://surl.li/feisqq>; 1905. Drohobycz, 1905. <http://surl.li/jpjctd>; 1906.

Drohobycz, 1906. <http://surl.li/nzyxyr>; 1907. Drohobycz, 1907. <http://surl.li/rliejs>; 1908. Drohobycz, 1908. <http://surl.li/souwgr> (15.12.2023).

Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa za rok szkolny (SDC-KGFJWD) 1909. Drohobycz, 1909. <http://surl.li/jrawvr>; 1910. Drohobycz, 1910. <http://surl.li/xxbwjz> (15.12.2023).

- **NATALIA MATORINA** – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, have been working in the ШНЄІ “Donbas State Pedagogical University” (Sloviansk, Ukraine) since 1986, and has experience in teaching language and literature in institutions of secondary comprehensive education. Since 2022 I have been a Doctoral Applicant of the Department of Polonistics and Translation of the Faculty of Philology and Journalism, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine. Scientific interests are didactics, Slavic languages and literatures, biography and creative heritage of Bruno Schulz.